

Kristijonas Povylius

Studentas, 20 m.

Liepos 19 d.

Išlydėjimo įspūdžiai

Nors iki išlydėjimo tokios didelės atsakomybės nejaučiau, tačiau jau per patį išlydėjimą supratau, jog mūsų misija yra daug svarbesnė nei aš iš pradžių maniau. Tai, kad tiek ir tokių žmonių susirinko, nors ir šiek tiek baugina, tačiau tuo pat metu suteikia dar daugiau ryžto, motyvacijos. Nes kai šitiek žmonių stovi mums už nugaros, kuriems ši ekspedicija yra be galo svarbi, negali jai likti abejingas. Tiesiog negali sau leisti į ekspediciją nesudėti visos širdies. Toks mano nusiteikimas mane labai džiugina. Įtariu, kad pas kitus komandos narius jis ne ką prastesnis.

Telefonai

Labai geras sprendimas į ekspediciją nesivežti telefonų. Jaučiu, kad taip daug labiau susitelksime į ekspediciją ir ryšys tarp jos dalyvių užsimegs daug tvirtesnis, nei kad užsimegztų visiems turint mobiliuosius.

Atvykimas į Astaną

Atskridus į Kazachstano Prezidento vardu pavadintą oro uostą mus pasitiko Lietuvos ambasadorius Kazachstane bei keli lietuviškų šaknų turintys žmonės iš Karagandos. Pirma pažintis su Kazachstano žeme – kelionė iš oro uosto į Astaną. Pirmas dalykas, į kurį atkreipiau dėmesį – neįprastas lietuvių akiai lygumų kraštovaizdis. Bekeliaujant iš oro uosto, žiburius tamsoje pamatėme tik pavažiavus bene pusvalandį. Matant šias bekraštes stepių lygumas iš karto atmintyje iškilo prisiminimai iš lietuvių kalbos pamokų, kuomet skaitėme kirgizų rašytojo Čingizo Aitmatovo kūrybą. Prisimenu, kaip tuomet man visi tie pasakojimai apie stepes skambėjo magiškai, romantiškai... Tuo metu, nors ir apie tai

svajodavau, bet tikrai netikėjau, kad kada nors tai išvysiu savo akimis. Turbūt nė nereikia pasakoti, kokią euforiją apie visa tai maštydamas jaučiau. Svajonės pildosi!

Pirmas įspūdis Astanoje – gígantmaniškas miestas. Nors gyventojų skaičiumi ne ką didesnis už Vilnių, tačiau pastatai – keliskart didesni.

Liepos 20 d.

Šiandieną daug važiuom. Ryte palikę spindinčią Astaną pamatėm ne tokį įspūdingą Kazachstano vaizdą – skurdus tiek kraštovaizdis, tiek kaimai, miestai, miesteliai. Tai matydamas, pradėdi lyginti, ieškoti priežasčių, kodėl taip yra. Galbūt tokios atšiaurios gamtos sąlygomis ne taip lengva rūpestingai prižiūrėti savo aplinką, kurioje gyveni? Galbūt pernelyg daug laiko žmonėms atima čia tiesiog išlikimo rūpesčiai? Na, bet sostinė spindi.

Visą nykų vaizdą vainikavo Temirtau miestelis. Miestas išsiskiria ne tik lygumų, bet ir kaminų kraštovaizdžiu, iš kurių veržiasi tamsių dūmų debesys.

Pakeliui į Temirtau aplankėme ir pirmąsias kapines mūsų ekspedicijoje. Jose per pusantros valandos teradome keletą lietuvių kapų.

Vakarop atvykome į Karagandą. Apsistojome restorane, besivadinančiame „Lietuvišku dvaru“. Jo viduje mus pasitiko Lietuvos didžiųjų kunigaikščių portretai.

Liepos 21 d.

Šiandien susipažinome su kazachišku planavimu. Nors išvykti turėjome anksti ryte, tačiau iš savo vietos pajudėjome tik apie 11 valandą.

Šiandieną buvo apžvalginė diena. Vykome į Dolinkos miestelyje esantį muziejų, kuriame buvo aukščiausioji Karlago valdyba. Nors autentikos muziejuje nedaug, tačiau ekspozicija buvo įdomi. Iš tikrųjų pats muziejaus egzistavimas nustebino. Netikėjau, kad kazachai taip atvirai kalbės apie

lagerius, egzistavusius jų žemėje, apie svetimtaučius, kurie kaip politiniai kaliniai kalėjo šioje žemėje. Tikiuosi, kad mūsų ekspedicija jiems bus dar didesnis stimulus į tai atkreipti dėmesį.

Liepos 22 d.

Vakar vakare iš Karagandos traukiniu pajudėjome link Džezkazgano. Dar niekuomet nesu važiuavęs taip vadinamu „plackartu“. Įspūdis buvo didžiulis. Jaučiausi kaip skruzdėlyne. Kaip Šanchajuje. Dėl įspūdžių gausos nebuvo lengva užmigti, nebuvo lengva susikaupti dienoraščiui. Šiuo metu važiuojame per stepes. Dešimtis kilometrų – nė gyvos dvasios.

Kumysas

Prieš ekspediciją negalvojau, kad išdrįsiu jo paragauti. Bet kai tam atsirado galimybė, tiesiog negalėjau ja nepasinaudoti. Prisimenu, kaip mokykloje skaitydavome apie paslaptinę stepes, kaip jose ganosi arklių kaimenės, o vietiniai labai mėgsta kumelių pieną. Tuomet tikrai negalvojau, kad man teks jo ragauti, tad atsiradus realiai galimybei nesudvejojau ir patenkinau dar iš vaikystės kilusį smalsumą. Pati procedūra man atrodė magiška. Vidurnakty sustojome kažkur vidury stepių, iš vietinio ūkininko nusipirkome pieno „Fantos“ butelyje. Pirma mintis pamačius tą butelį buvo maždaug tokia: „visai kaip vaikystėje, kai senelis kas vakarą panašiam butelyje atnešdavo skanaus šviežio karvės pieno“. Tačiau šį kartą tai nebuvo karvės pienas. Ir nebuvo skanus. Nors, kiek klausėm, vietiniai jį labai mėgsta, tačiau bent jau aš neįsivaizduoju, kaip galėčiau kumysą pamėgti.

Šiandien prasidėjo tokia „Misija Sibiras“, kokią ją nuo pat pradžių ir įsivaizdavau – kapų, paminklų ieškojimas bei jų tvarkymas. Kaip patys pirmosiomis dienomis įsitikinome, ekspedicija susideda ne vien iš to. Ir neveltui. Tam, kad suprastume, ką ir kodėl tvarkome, būtinai reikia suprasti kontekstą. Būtent tam ir buvo skirtos pirmosios ekspedicijos dienos.

Labai smagu, kad ekspedicijos metu nėra kuriama dirbtinė liūdnumo atmosfera. Galime būti savimi. Juk tai yra labai svarbu, kad požiūris į praeitį mums nėra primetamas iš šono – jį patys galime

formuoti visiškai autentiškai per savo asmeninę patirtį. Būtent tokią asmeninę patirtį mes daug lengviau perduosime grįžę namo.

Liepos 23 d.

Šiandien buvo ištis darbinga diena. Iš ryto šukavome Satpajevo kapines, o vėliau darbavomės Rudniko kapinėse. Ten tvarkėme brolišką lietuvių kapą. Mane gerokai nustebino pats monumento egzistavimo faktas. Pasirodo, lietuviai mirusiems statė ne tik kryželius, bet ir masyvius monumentus! Labai džiugu, kad vieną jų teko sutvarkyti. Šiandien man asmeniškai buvo tikrai fiziškai sunki diena. Visą dieną teko tampyti akmenis monumento pagražinimui.

Liepos 24 d.

Smagi diena. Nors rytas prasidėjo sunkiai dėl prasto oro, prasto miego, nuovargio, tačiau dienai įsibėgėjus, net jei fizinis nuovargis nemažėjo, ji darėsi vis lengvesnė ir lengvesnė. Taip buvo dėl to, kad pagaliau užbaigėme planuotus darbus! Sutvarkėme brolišką lietuvių kapą, pastatėme pirmąjį mūsų kryžių, taip pat užbaigėme kapinių šukavimą bei kapų tvarkymą Satpajevo kapinėse. Šios kapinės ypatingos tuo, kad jose radome pirmąjį kapą, kurį surasti prašė Lietuvoje gyvenantys artimieji. Negana to, jau suradus Jono Maurickio kapą, dar paskambinome jo seseriai, esančiai Lietuvoje! Būtent tokiais momentais supranti, kad ši ekspedicija yra labai svarbi ne tik mums, tačiau ir daugybei žmonių Lietuvoje. Po šio įvykio jaučiausi tik dar labiau motyvuotas. Pažadėjau sau, jog, kad ir koks nuvargęs būsiu, kad ir kokį apleistą kapą rasiu, kad ir kaip sunkiai bus perskaitoma pavardė, tačiau nepraeisiu pro šalį nepatikrinęs, kas ten palaidota. Juk ką gali žinoti, galbūt kapas, pro kurį eini, gali būti lietuvių, apie kurio likimą giminaičiai Lietuvoje nieko nežino.

Liepos 25 d.

Šiandieną su dovanomis pietų komandai grįžome į Karagandą iš Džezkazgano. Juos išlydėjome į Balchašą, o patys pasilikome tvarkyti kapinių aplink Karagandą. Grįžę susitvarkėme, pavalgėme ir išvykome tvarkyti Karagandos Senamiesčio kapinių. Pavadinimas sufleruoja, kad tai senos kapinės.

Jos iš kitų išsiskyrė tuo, kad jose buvo palaidoti labai įvairių tautybių žmonės: kazachai, rusai, ukrainiečiai, žydai, lenkai, lietuviai, vokiečiai, korėjiečiai. Visa tai atspindi, ką girdėjome muziejuose – Kazachstanas buvo virtęs daugybės tautų kalėjimu.

Šiose kapinėse taip pat aptikome ir lietuviškų kapų. Vienas jų – išskirtinis. Tai buvo labai gražus mūrinis antkapis, su lotyniškai parašyta lietuviškos pavardės. Tokių paminklų lietuviams Kazachstane nėra daug. Dauguma jų labai kuklūs.

Lietuvio akiai Kazachstano kapinės yra neįprastas vaizdas. Lietuvoje mums įprasta, kad kapinėse dauguma paminklų yra akmeniniai, o čia – nieko panašaus. Didžioji dalis paminklų, tvorelių – iš metalo. Neveltui Kazachstanas – metalurgų žemė.

Su kapinių tvarkymų mūsų darbai nesibaigė. Grįžę, pailsėję ėmėmės kryžių gamybos. Mums su Roku teko kryžmų suleidimas. Nors iš pirmo žvilgsnio tai neatrodo sunki užduotis, tačiau nepatyrusioms mūsų rankoms teko gerokai pavargti net keletą valandų. Mažiuką kryžių darėme keturias valandas. Nesinori nė pagalvoti, kiek užtruksime rytoj darydami didįjį kryžių.

Liepos 26 d.

Tai buvo pirmoji diena, kuomet trūko miego. Visi temiejojome po maždaug 5 valandas. Tai labai stipriai jautėsi vaikstant Abajaus kapinėse.

Vakar lankėmės Karagandos katalikų bažnyčioje. Ten norėjome sutikti lietuviškai kalbantį dvasiškį, tačiau nesėkmingai. Šioje bažnyčioje pirmą sykį teko girdėti Romos katalikų pamaldas lenkų kalba. Nors suprasti sekėsi sunkiai, tačiau vis tiek šios mišios leido pasijusti kaip namuose. Juk mišių tvarka mums labai gerai pažįstama.

Liepos 27 d.

Vakar grįžę iš kapinių ėmėmės didžiojo kryžiaus. Jei suleidimas šį sykį mums pavyko labai greit, tai ši kartą didžiąją laiko dalį mums atėmė kiti dalykai. Pavyzdžiui, pagražinimų darymas. Labai džiaugiuosi, jog net ir visiems supratus, jog tai mums atims mažiausiai keletą valandų brangaus miego, nebuvo nė vieno tam prieštaraujančio. Man labai norėjosi, jog kiekvienas kryžius būtų vis kitoks. Juk bus labai smagu, kuomet po daugelio metų aplankysime ar pamatysime mūsų pastatytus kryžius nuotraukose, pasakoti istorijas apie kiekvieną kryžiaus detalę! Todėl kuo daugiau tokių detalių, kuo daugiau savęs į kryžius įdėsime, tuo prisiminimų bus daugiau. Man mūsų kryžiai atrodo be galo gražūs. Niekad prieš ekspediciją nebūčiau patikėjęs, kad tokie nepatyrę kryždirbiai kaip mes galime pagaminti tokius gražuolius!

Šiandien temiejojome 3-4 valandas. Tačiau, kad ir kaip paradoksalu tai būtų, ši diena buvo daug lengvesnė nei praėjusi. Kadangi jau ekspedicijos pabaiga, motyvacija aukščiausiam taške, tai mūsų kūnai jau mobilizavo paskutinius resursus, tad nuovargiu nesiskundėme.

Liepos 27 diena buvo ilgiausia ekspedicijoje. Maždaug 7.15 val. ryte jau kėlėme kryžius į sunkvėžimį, o grįžome tik apie 23 valandą. Ir iš kur tiek jėgų! Šiandienos darbai prasidėjo kryžių pristatymu į jų iškėlimo vietą. Toliau vykome ir iššukavome dar kelias kapines bei jau vėlai vakare pastatėme du kryžius – vieną leidžiantis saulei Saranėje prie dviejų lietuvių partizanų kapų, o kitą – Mamyčių kapinėse. Į kryžių pakėlimo „ceremoniją“ atvyko kukli lietuvių bendruomenė. Tiksliau tariant, lietuviškų šaknų turinčių žmonių bendruomenė. Po kryžių pakėlimo grįžome į stovyklavietę, kur susėdę aplink laužą valgėme kazachišką plovą, su Pietų grupe dalinomės įspūdžiais. Apie 2 ar 3 valandą nakties nuėjome miegoti.

Liepos 28 d.

Paskutinė mūsų diena Kazachstane. Nuo pat ryto jau ėmėmės pakuotis, ruošti kelionei. Dar prieš pat išvykstant mus atvyko aplankyti lietuviškai kalbantis kunigas. Tuomet pajudėjome link Astanos. Ten mūsų laukė puikūs pietūs su ambasadoriumi. Po to mus pasitiko žurnalistai ir televizijos kameros.

Kadangi nelabai mokėjome rusiškai, tad iš mūsų kalbėjo tik vadovai. Susitikimą praskaidrino atliekamos lietuviškos dainos. Tiesą pasakius, man sunku vertinti mūsų dainavimo įgūdžius, nes nematau mūsų iš išorės, tačiau tikiu, kad susižavėjimo ženklai iš besiklausančiųjų nėra viena tik mandagumo gestas.

Liepos 29 d.

Skrendame namo. Ekspedicija jau baigėsi, tačiau tik ne mūsų misija. Jeigu iki šiol mums tekdavo atidžiai klausyti vadovų, tai dabar atėjo metas daugiau atsakomybės perimti ant savo pečių. Mūsų vadovai mėgsta mintį, jog iš ekspedicijos gausime tiek, kiek į ją įdėsime savęs. Tai reiškia, kad kuo daugiau iš ekspedicijos pasiėmėme, tuo daugiau galėsime atiduoti tiems, kurie lankysis susitikimuose su mumis.

Man ši ekspedicija buvo reikšminga tuo, kad tik dar labiau sustiprino pasididžiavimą savo šalimi, jos žmonėmis. Visų pirma, netikėjau, jog čia rasime tiek daug lietuvių kapų. Turint omeny, jog į Kazachstaną buvo vežami tie, kurie tiesiogiai priešinosi režimui, galima suprasti, koks iš tiesų mūsų tautos ryžtas buvo priešintis raudonajam okupantui. Kiek daug tokių besipriešinančių buvo! Labai džiugu, kad lietuvis ne vien duona ir žaidimais gyvas. Jeigu anksčiau apie tai skaičiau tik knygoje, tai dabar turėjau galimybę įsitikinti savo akimis.

Mūsų kartos pagrindinis uždavinys – išsaugoti protėvių palikimą. Mes turime ateities kartoms perduoti, kas iš tikrųjų yra svarbu žmogui, tautai. Labai džiaugiuosi, jog prie to būtent tokiu būdu galiu prisidėti ir aš. Vertinu šią Dievo dovaną ir esu pasiryžęs imtis šio atsakingo darbo.